

Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Farklı Sosyoekonomik Düzeylerde Okulöncesi Eğitimi Alan ve Almayan İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Dil Gelişimlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Meral Taner, Handan Asûde Başal

*Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü
Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı
mtaner@uludag.edu.tr
asubasal@uludag.edu.tr*

Özet. Araştırmanın genel amacı, farklı sosyoekonomik düzeylerdeki okulöncesi eğitimi alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişimlerini cinsiyete göre karşılaştırmaktır.

Araştırmanın evrenini, 2001-2002 eğitim öğretim yılında Bursa ili sınırları içerisinde bulunan resmi ilköğretim okullarının birinci sınıflarına devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Bursa ili sınırları içerisinde 10 resmi ilköğretim okulunun birinci sınıflarından 120'si kız, 120'si erkek ve 80'i alt sosyoekonomik, 80'i orta sosyoekonomik ve 80'i de üst sosyoekonomik düzeyde olmak üzere toplam 240 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Peabody Resim-Kelime Testi kullanılmıştır.

Peabody Resim-Kelime Testi, öğrencilere araştırmacılar tarafından bireysel olarak uygulanmıştır. Her bir öğrenciyle yapılan uygulama ortalama 15

dakika sürmüştür. Öğrencilerin verdikleri her doğru cevabın bir puan olarak hesaplandığı testte, bütün doğru yanıtların toplamı, toplam puanı vermektedir. Böylece öğrencilerin toplam puanları elde edilmiştir.

Verilerin çözümlenmesi bağımsız örneklem için t Testi ve Varyans Analizi ile yapılmış olup, anlamlı farkların kaynağını bulmak için Tukeys HSD Testi uygulanmıştır. İstatistiksel karşılaştırmalarda anlamlılık düzeyi .01 ve .05 olarak alınmıştır. Bulgular tablolar halinde özetlenmiştir.

Araştırma sonucunda; genel olarak okulöncesi eğitimi alan öğrencilerin dil gelişimlerinin okulöncesi eğitimi almayan öğrencilere göre daha iyi olduğu saptanmıştır. Özellikle orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin dil gelişimlerinin alt sosyoekonomik düzeydeki öğrencilere göre daha iyi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca erkek öğrencilerin dil gelişiminin kız öğrencilere göre daha iyi olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Okulöncesi Eğitimi, Dil Gelişimi, Sosyoekonomik Düzey, İlköğretim.

Compare Language Development in First Grade Primary School Students From Different Socioeconomic Levels Who Take and Do Not Take Pre-School Education According to The Gender

Summary. The main aim of the study is to compare language development in first grade primary school students from different socioeconomic levels who take and do not take preschool education according to the gender.

The universe of the study is comprised of students in first grade in public primary schools in Bursa, within the 2001-2002 semester. Sampling of the study is comprised of total 240, 120 male, 120 female students and 80 lower socioeconomic, 80 middle socioeconomic and 80 upper socioeconomic level from 10 primary public schools in Bursa. In order to measure the language development of the students, "Peabody Picture-Word Test" is used as a means of gathering data.

Data analysis is carried out through "t test" and "Variant Analysis" for independent samples and Tukey HSD test is applied for finding the source of meaningful differences. In statistical comparisons meaningfulness level is taken as .01 and .05. Findings are summarized in tables.

As a result of the study, generally it is concluded that the language development of the students who take preschool education is better than those who do not take it. It is determined that the language development of

the students from middle and upper socioeconomic level is better than the students from the lower socioeconomic level. It is further found out that the language development of the male students is better when compared to that of the females.

Key Words: Preschool Education, Language Development, Socioeconomic Levels, Primary School.

Giriş

Okulöncesi eğitimi; zorunlu eğitim çağına kadar olan çocukların zihin, beden, duyu ve sosyal gelişimlerini sistemli bir ortam içinde daha iyi sağlayan, onlara iyi alışkanlıklar ve davranışlar kazandıran, yeteneklerinin gelişmesine yardım eden, onları ilköğretime hazırlayan ve temel eğitim bütünlüğü içerisinde yer alan bir eğitim sürecidir (Ural 1986).

Sosyoekonomik düzeyi düşük ve daha elverişsiz çevrelerde büyüyen çocukların erken yaşlarda eğitilip, uyarılmalarının onların ilerideki başarılarında destekleyici olduğu ve bunun için çocuğun çevresinin desteklenmesi ve uyaran bakımından zenginleştirilmesinin çok önemli olduğu belirtilmiştir (Bekman 1986). Bu da okulöncesi eğitiminin önemini artırmaktadır.

Okulöncesi eğitim kurumlarında çocuk, daha okula başlamadan renkleri ayırtmayı, büyüklük-küçüklük, uzunluk-kısalık, nitelik ve nicelik kavramlarını yaş düzeylerine uygun olarak öğrenmektedir. Öğretmenin anlattıklarını, okuduklarını dinlemeyi ve dinlediklerini anlatabilme yeteneğini geliştirmektedir. Ayrıca, doğa olaylarını gözlemlemeyi, bir konuda karara varmayı, şarkı söylemeyi, resim yapmayı öğrenmektedir. Bütün bu etkinlikler ilköğretime temel oluşturmaktadır (Başal 1998).

İki ile altı yaşlar, anadili eğitimi için çok elverişli yaşlardır. Çünkü, doğumdan yirminci yaşa kadar süren gelişim boyunca, beyin gelişiminin % 80-85'inin altıncı yaş sonuna kadarki dönemde gerçekleştiği belirtilmektedir. Bu gelişimin en hızlı yılları da üç, dört, beş ve altı yaşlarıdır. Bilindiği gibi bu yaşlar, okulöncesi eğitim yaşlarıdır. İki-altı yaşlarındaki çocuklar, zevkleriyle, ilgileriyle, düşünce tarzlarıyla ve hareket biçimleriyle farklılıkların az olduğu kaynaşmış gruplardır. Böylece anadili öğretiminde eşit denilebilecek bir yaş grubuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu durum zorunlu eğitimdeki verimi ve başarıyı sanıldığından daha çok etkiler (Tunç 1974).

Aksan (2000) tarafından dil; düşünce, duyu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak

başkalarına anlatılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir dizge olarak tanımlanmıştır.

Bir öğrencinin okuldaki başarısı; ilköğretim okulundan, lise ve üniversiteye kadar dil öğrenimine bağlıdır. Sözcük ve kavram hazinesinin zenginliği; düzgün cümleler kurabilme, soru sorma, yanıtı dinleme, anlama, öğretmenler ve arkadaşlar arasında kolayca iletişim kurmayı sağlar. Bilindiği gibi dil, sözlü ve yazılı olmak üzere iki alanda gelişir. Toplumların dağılması için sözlü dil ile yazılı dil arasında sürekli yakınlaşma sağlanmaya çalışılır. Çocuk okulöncesi dönemde sözlü dili, okul döneminde de yazılı dili öğrenir (Alpay 1988). Dil gelişimlerinde gerilik olan çocuklar okula gittikleri zaman, okulun akademik yaşamının beklentilerine yeterince cevap verememekteler. Pek çoğunda okuma güçlükleri ile başlayan sorunlar, öğrenme güçlükleri ile devam etmektedir (Ege 1994).

Tokol (1996), dil gelişimini, kelimelerin, sayıların, sembollerin kazanılması, saklanması ve dilin kurallarına uygun olarak kullanılabilmesi olarak tanımlamış ve dilin, kendine özgü kuralları ve bu kurallar çerçevesinde gelişen bir sistemi olduğunu belirtmiştir.

Dil gelişimi, hem olgunlaşmaya hem de öğrenmeye bağlıdır. İlk ayın sonunda çocuk, her tür sesi çıkaracak bir “olgunlaşma düzeyine” eriştiği halde, çevresel etkilerin ve zihnin diğer öğelerinin gelişmemesi nedeniyle, çocukta dil gelişimi en az birinci yaşın sonunda kendini göstermeye başlar. Dil gelişimi, çocuğun kendisiyle ilgilenildiği oranda artar. Bu da dil gelişiminde yetişkinlerin heveslendirici etkisini gösterir (Binbaşıoğlu 1990).

Binbaşıoğlu’na (1990) göre dil gelişimini sağlayan koşullar iki başlık altında toplanabilir:

1. Çocuğun kendi içinden gelen koşullar: Dinlediğini zihinde tutma ve dikkat etme bakımından ortalama bir yetenek ve yeterli zeka, normal işitme, konuşma organlarında herhangi bir bozukluğun ve uzun süren hastalıkların olmaması, ayrıca duygusal yönden uygun bir denge gibi,
2. Çocuğun dışında olan koşullar: Aile içinde sevgi ve kabul görmek, güvenlik içinde bulunmak, sağlıklı aile ilişkileri içinde bulunmak, çocuğun yaşına uygun olan işleri yapmasına izin vermek, uygun ve tutarlı bir disiplin anlayışı içinde bulunmak, kendi kendine anlatımda çocuğu yüreklendirmek, aile içinde ve her yerde iyi ve düzgün konuşmak durumlarıyla karşılaşmak gibi.

Dil gelişimini etkileyen önemli diğer faktörler ise sosyal ve ekonomik yaşam düzeyi; çocuğun karşısında anne ve/veya baba gibi modellerin bulunması; çevresindeki diğer kişiler; oyun ve oyuncaklar; genetik; fizyoloji; algısal,

bilişsel ve nörolojik gelişim; fiziksel ve ruhsal durum; cinsiyet ve aile yapısıdır (Kantemir 1978; Karacan 2000).

Öztürk'e (1995) göre; alt sosyoekonomik düzeydeki çocuklarda; evin küçüklüğü, çocuk sayısının fazlalığı, çocuğa gösterilen ilgisiz tavır gibi durumlar nedeniyle öğrenme güçlükleri fazla olabilmektedir. Bu durum konuşma ve başka bir çok davranışı geç öğrenme ve sözcük dağarcığının kısıtlı olmasına neden olmaktadır. Buna rağmen, alt sosyoekonomik düzeyden gelen çocuklar arasında da yetenekli olanlar küçümsenmeyecek orandadır. Ancak, çevre şartlarının olumsuzluğu yeteneklerin gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Biri alt diğeri üst eğitim düzeyinde bulunan iki anne, çocuklarına eşit uzunlukta zaman ayırmış olsalar bile konuşmaları sırasında sağladıkları uyarıcılar arasında nitelik farkları bulunmaktadır. Üst eğitim düzeyindeki annenin kullandığı cümlelerde kelime sayısı daha çok ve daha çeşitli olmakta, dolayısıyla daha zengin bir sözcük dağarcığına dayanmaktadır. Anne, konuşulan konular sırasında çocuğun sorularına daha ayrıntılı yanıtlar verebilmekte ve çocuğun merak ve ilgisini uyandırarak aynı konuda başka sorular sormasına da olanak sağlamaktadır. Ayrıca, uykudan önce çocuğa kitap okuma, resimli kitaplar hakkında istediği zaman açıklamalar yapma gibi konularda üst eğitim düzeyindeki bir annenin alt eğitim düzeyindeki bir anneye göre daha çok yardımcı olması beklenmektedir. Eğitim düzeyi genellikle gelir düzeyiyle de ilişkili olduğundan, evde teknolojik araçların daha fazla bulunması, tiyatroya, konsere gitme olanaklarının kullanılması olasılığı yüksektir. Dolayısıyla bu uyarıcı dolu ortam çocuğun yeni tecrübeler kazanmasına ve bu tecrübeler hakkında konuşmasına yardımcı olabilmektedir (Şahin ve Aksu 1980).

Binbaşıoğlu'na (1990) göre; gerek evde, gerekse ev dışında çocuğun kazanacağı çeşitli yaşantılar, çocuğun dil gelişimi için çok gereklidir. Böylece çocuk, ilgilerini genişletir ve yeni ilgiler geliştirir. Bu nedenle, çocuğun görme, işitme ve dokunma duyularını harekete geçirecek bir ortam içinde bulunması onun dil gelişimini de büyük ölçüde etkiler.

Alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerden gelen çocukların, dil gelişimi yönünden daha geri ya da eksik oldukları söylenemez. Alt ve üst çevreden gelen çocuklar arasında bir "gerilik-ilerilik" değil, bir farklılık söz konusudur. Üst sosyoekonomik düzey çevre çocukları ailede öğrendiklerini kolayca okula uydurabilmekte, alt sosyoekonomik düzey çevre çocukları ise uzun bir yeniden öğrenme dönemi geçirmek zorunda kalmaktadırlar (Şahin ve Aksu 1980).

Çocuk, başkalarıyla etkileşimi sırasında aynı amaca hizmet eden çeşitli anlatım biçimlerine başvurabilir. Örneğin; eğitim düzeyi düşük ailelerin kullandığı “ver” ifadesi ile eğitim düzeyi yüksek ailelerin kullandığı “verir misiniz lütfen” ifadeleri arasındaki fark, emir veren kişinin dikkate aldığı sosyal uzlaşımından doğmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek aileler, “Verir misiniz lütfen” ifadesini kullanarak çocuklarına daha doğru uyarılar vermekte ve böylece çocuklarının bu kurallara daha yatkın olmalarını sağlamaktadırlar. Türkçe konuşan çocuklarda “ver”, “versene”, “verir misin”, “verir misiniz” gibi ifadelerin 2 yaşından 4.5 yaşına kadar geçen sürede öğrenildiği gözlenmiştir. Anababanın; bu daha üst kuralları öğretirken, daha büyük titizlik gösterdikleri bilinmektedir. Dilde anlam özelliklerini yanlış kullanan çocuklara uzun zaman hoşgörü ile davranıldığı halde, nezaket kurallarının öğretilmesi daha büyük bir titizlikle gerçekleştirilmektedir. Anababa çocuğu sık sık yönlendirmekte “teşekkür ederim”, “lütfen”, “Allaha ısmarladık” gibi kalıpları yerinde kullanmaya zorlamaktadır (Şahin ve Aksu 1980, 72).

Çocuklar, okulöncesi eğitim kurumlarında serbest oyun oynarlarken, sınıf içinde, genellikle, uygulanan formel etkinliklere nazaran daha fazla dille ilgili etkileşim içine girerler. Konuşmaya yönelik ihtiyaçlarını tatmin edebileceklerini keşfederler yine konuşmaya yönelik yeterlilik kazanırlar ve dile gereken önemi vermeyi öğrenirler. Karşılıklı iletişimde etkileşim çok önemlidir. Çocuklar hamur, çamur, boyama, bloklarla, çivilerle oynama ya da kum ve su etkinlikleri içindeyken hem konuşur hem de karşısındakini dinlemeye çalışırlar. Konuşurken kendilerini rahat hissedersen, dille ilgili deneyimlerden daha da zevk alırlar. Evcilik köşesi gibi alanlarda oynarlarken bildikleri rolleri taklit eder ve birbirleriyle iletişime girerler. Kahvaltı ya da yemek zamanları doğal konuşma örneklerinin oluşturulmasında önemli rol oynamaktadır. Sınıf dışında öğretmenin çocukların ilgilerine yönelik sağlayacağı deneyimler, çocukların hiç bilmedikleri yeni durumlar hakkında konuşmalar yapmasına olanak sağlayarak dili zenginleştirmeleri yönünde önemli rol oynayacaktır (Seçilmiş 1996).

Kavram eğitimi; film, slayt, video, tiyatro vb. görme-işitme araçlarından yararlanma ve ilgili yorumları yapma; şiir-tekerleme-parmak oyunları; müzik (Şarkı söyleme, radyo-teyp gibi araçlardan yararlanarak müzik dinleme), drama; hikaye anlatma ve dinleme etkinlikleri; günlük yaşantı sırasında, her durumda çocuğun sorduğu soruları cevaplandırma; çocuğun veya yetişkinin yaptığı işleri sözel olarak ifade etme ve karşılıklı tartışma gibi etkinlikler çocuklara yeni sözcükler kazandırarak, sözcük dağarcığının gelişimini desteklemekte ve çocuğun çocuk ile olan iletişimini olumlu yönde pekiştirmektedir. Çocuk-çocuk ve çocuk-yetişkin iletişiminin yoğun olduğu

bir ortamda bulunan çocuklar, dilbilgisi (gramer) kurallarına uygun bir şekilde konuşmayı doğal olarak öğreneceklerdir (Bilir ve Bal, 1989). Hikaye dinleme, müzik, dramatizasyon, şiir okuma gibi etkinlikler; çocuğun dinleme, anlama, dili kullanma, eleştirme, taklit etme, bağımsız düşünebilme ve sonuç çıkarma gibi becerilerini geliştirdiği için dil gelişimi etkinlikleri arasında yer alırlar (Gönen 1990, 8).

İlgili Araştırmalar

Anlar (1983), çocukta dil gelişimi ve dil gelişimi üzerinde anababa eğitim düzeyinin etkisini incelediği araştırmasında; anababalarının eğitim düzeyi yüksek olan çocukların, anababalarının eğitim düzeyi daha düşük olan çocuklardan daha ileri olduklarını ve aradaki farkın 12-60 aylar arasında istatistiksel olarak anlamlı olduğunu belirtmiştir.

Davaslıgil (1985) tarafından yapılan bir başka araştırmada da; farklı sosyo-ekonomik ve kültürel çevreden gelen ilkököl birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişimine okulun etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda, öğrenim yılı başı ve sonunda alt ve üst sosyoekonomik ve kültürel düzeylerden gelen ilkököl birinci sınıf öğrencilerine uygulanan testler sonucunda; alt sosyoekonomik düzey ve çevreden gelen öğrencilerin yıl sonu puanları, üst sosyoekonomik düzey ve çevreden gelen öğrencilerin ilkököl başlama zamanındaki puanlarından düşük bulunmuştur. Alt düzeyden gelen öğrencilerin yıl sonu gelişim düzeylerinin, üst düzeyden gelen öğrencilerin öğretim yılı başındaki sahip oldukları dil düzeyine ulaşamadığı görülmüştür. Bu araştırma sonucu göstermiştir ki, bir öğretim yılı ilkököl devam etmek bile, alt sosyoekonomik düzey ve çevreden gelen öğrencilerin dil gelişimi üzerinde fazla etkili olmamıştır.

Yinesor'un (1989) yaptığı bir araştırmada da, çocuk yuvasının dil gelişimine etkisi incelenmiş ve araştırma sonucunda; özellikle çocuk yuvasına devam eden daha düşük zeka bölümüne sahip ve alt sosyoekonomik düzeyden gelen ayrıca anneleri ilk ve orta eğitim düzeyinde olan çocukların, çocuk yuvasında alınan eğitim sonucunda dil gelişimlerinin olumlu yönde etkilendiği görülmüştür.

Öztürk (1995) tarafından yapılan bir diğer araştırmada da; okulöncesi eğitim kurumlarına giden ve gitmeyen ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin alıcı ve ifade edici dil düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda, okulöncesi eğitim kurumuna giden ve gitmeyen öğrencilerin alıcı ve ifade edici dil düzeyleri arasında okulöncesi eğitim kurumuna giden öğrenciler lehine anlamlı fark bulunmuştur. Okulöncesi eğitim kurumuna giden öğrencilerin

sözcük dağarcıkları ve dili anlama ve kullanma düzeylerinin okulöncesi eğitim kurumlarına gitmeyen öğrencilerden daha yüksek olduğu ve ilköğretime başlamak için daha hazır oldukları bulunmuştur. Alt sosyoekonomik düzeyden gelen ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sözcük dağarcıkları ve dil düzeylerinin düşük olduğu ve ilköğretime yetersiz dil düzeyi ile başladıkları belirtilmiştir. Cinsiyete göre, alıcı ve ifade edici dil düzeyleri karşılaştırıldığında ise kız ve erkek öğrenciler arasında alıcı ve ifade edici dil düzeyleri bakımından anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır.

Jonston (1977) tarafından yapılan bir araştırmada beş yaş çocuklarının geldikleri sosyoekonomik düzeye göre dil gelişimleri karşılaştırılmıştır. Orta ve alt sosyoekonomik düzeyden gelen 36 çocuğa öncelikle Peabody Dil Gelişim Testi uygulanmıştır. Çocuklar sosyoekonomik düzeyine, cinsiyetine, yaşına, sözel becerilerine göre gruplandırılmıştır. Sonuçta her iki grup arasında dil öğelerinin kullanım sıklığı yönünden istatistiksel bir farklılık bulunmamıştır. Ancak, orta sosyoekonomik düzeyden gelen çocukların kullandığı toplam sözcük sayısının, diğer gruptaki çocuklara göre daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca, zarfların kullanımında da kız ve erkek çocuklarının arasında farklılık olduğu gözlenmiştir. Erkek çocuklar kız çocuklarına oranla kurdukları cümlelerde daha çok zarf kullanmıştır. Orta sosyoekonomik düzeyden gelen çocukların özne olarak daha çok isimleri, buna karşılık alt sosyoekonomik düzeyden gelen çocukların ise, özne olarak daha çok zamirleri kullandığı görülmüştür.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, farklı sosyoekonomik düzeylerdeki okulöncesi eğitimi almış ve almamış kız ve erkek ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişimlerini karşılaştırmaktır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Okulöncesi eğitimi alan ilköğretim birinci sınıf öğrencileri ile okulöncesi eğitimi almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Farklı sosyoekonomik düzeylerdeki ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Cinsiyete göre ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Okulöncesi eğitimi alan ve almayan farklı sosyoekonomik düzeylerdeki ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

5. Okulöncesi eğitimi alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeyleri arasında cinsiyet açısından anlamlı bir fark var mıdır?
6. Farklı sosyoekonomik düzeylerdeki ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeyleri arasında cinsiyet açısından anlamlı bir fark var mıdır?
7. Okulöncesi eğitimi alıp almama ve sosyoekonomik düzeyin ortak etkisi bakımından ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeyleri arasında cinsiyet açısından anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Çocuğun doğumundan altı yaşa kadar olan dönem anadili eğitimi için en elverişli yaşlardır. Ayrıca bu yaşlar, okulöncesi eğitim dönemine denk gelen yaşlardır. Aile, bu dönemde çocuğun dil gelişiminde çok etkili olmaktadır. Ancak, her çocuk bu yönden şanslı olamamaktadır. Genellikle, üst sosyoekonomik düzeyden gelen ve eğitim düzeyi yüksek olan anababalar, insan yaşamında, dili doğru ve zengin kullanmanın farkındadırlar ve dili başarının bir aracı olarak görmekte ve çocuğun dili en iyi şekilde kazanmasına çalışmaktadırlar. Çocuklarıyla her konuda konuşarak, sorularına tatmin edici, ayrıntılı cevaplar vererek ve gramer kurallarına uygun konuşarak, resimli kitaplar, sesli oyuncaklar gibi eğitim materyallerini çocuklarına sağlayarak çocuklarının dili kullanmaya teşvik etmektedirler. Bu yüzden çocukların konuşmayı öğrenmesi alt sosyoekonomik düzeydeki çocuklara göre daha erken ve doğru şekilde olabilecektir. Fakat alt sosyoekonomik düzeyden gelen ve eğitim düzeyi daha düşük anababalar ekonomik yetersizlikler nedeniyle eğitim materyallerini alamamakta, çocuk sayısının fazla olması nedeniyle de çocuklarıyla yeteri kadar ilgilenememekte, onlarla yeteri kadar konuşmamakta ve konuştukları zaman ise telaffuzları doğru olamayabilmektedir.

Bütün bunlar dikkate alındığında okulöncesi eğitim kurumlarına farklı sosyoekonomik ve eğitim düzeylerinden gelen çocuklar arasındaki uyaran farklılıklarının, uygulanacak eğitim programı ve etkinlikleriyle en aza indirilebileceği düşünülmektedir.

Bu amaçla okulöncesi eğitimi alan ve almayan farklı sosyoekonomik düzeylerdeki ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişimleri arasında fark olup olmadığı araştırılmaya çalışılmıştır. Böylece okulöncesi eğitiminin çocuğun dil gelişiminde etkisinin olup olmadığı görülebilecektir. Dolayısıyla

sıyla, okulöncesi eğitimin öneminin görülebilmesi ve bu ailelerin de bu konuda motive edilebileceği düşünülmektedir.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Bursa ili sınırları içerisinde 2001–2002 eğitim-öğretim yılında ilköğretim birinci sınıflarına devam eden öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise Bursa ili Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçeleri Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı toplam 10 resmi ilköğretim okulunun birinci sınıflarından 120'si kız, 120'si erkek ve 80'i alt sosyoekonomik, 80'i orta sosyoekonomik ve 80'i de üst sosyoekonomik düzeyden olmak üzere toplam 240 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacı doğrultusunda verileri elde etmek için çocukların dil gelişimini ölçen Peabody Resim-Kelime Testi kullanılmıştır. Peabody Resim-Kelime Testi, 2–12 yaş arası çocukların kelime bilgisinin gelişimini ölçen ve çocuklara bireysel olarak uygulanan bir performans testidir. Testin materyali, üzerinde dörder resmin bulunduğu 100 kart ve deneklerin verdiği cevapların araştırmacı tarafından kaydedildiği kayıt formundan oluşmaktadır. Test uygulanırken; çocuğa, her kart için önceden belirlenmiş bir sözcük söylenerek, çocuğun söylenen bu sözcüğü tanımlayan resmi kart üzerindeki dört resimden ayırt ederek parmağıyla göstermesi istenir. Peabody Resim-Kelime Testine, son sekiz soruda altı yanlış cevap verilinceye kadar devam edilir. Çocuğun her doğru cevabı 1 puandır. Peabody Resim-Kelime Testinin uygulamasında zaman sınırlaması yoktur ancak test çocuklar tarafından ortalama 10–15 dakikada cevaplandırılmaktadır. Peabody Resim-Kelime Testi yurt dışında ve Türkiye'de de bir çok araştırmada kullanılmıştır (Jonston 1977; Tazebay 1978; Ertuğ 1981; Duman 1986; Erkan 1990; Kök 1991; Öztürk 1995).

Peabody Resim-Kelime Testinin Paralel-Form Güvenirliği Dunn (1965) tarafından yapılmıştır. 2-6 ile 0-18 yaşları arasında 4012 çocuğa testin A ve B formları uygulanmış ve elde edilen ham puanlar üzerinden hesaplanan güvenilirlik katsayıları; .64 ve .84 arasında değişmiştir ve her yaş için ayrı ayrı olmak üzere hesaplanan ölçmenin standart hatası 6.00 ile 8.61 zeka bölümü puanı arasında bulunmuştur. Testin Ölçüt-Bağımlı Geçerliği de

Stanford-Binet zeka testi ile test edilmiş ve iki test arasındaki korelasyon .82 ile .86 arasında bulunmuştur ve Wechsler Çocuklar İçin Zeka Ölçeği ile arasındaki korelasyon ise .41 ile .74 arasında bulunmuştur (Dunn 1965; Akt. Öner 1994).

Peabody Resim-Kelime Testinin Türkiye’de Katz ve arkadaşları (1974) tarafından yapılan Yapı Geçerliğinde 21 kız ve 21 erkeğin puanları t testi ile karşılaştırılmıştır ve istenen yönde anlamlı cinsiyet farkı ortaya çıkmamıştır. Ayrıca, şehirde ve köyde yaşayan çocukların puanları da t testi ile karşılaştırılmış ve .01 düzeyinde şehir çocuklarının lehine anlamlı farklılıklar bulunmuştur (Akt. Öner 1994).

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Peabody Resim-Kelime Testine verilen bütün doğru yanıtların toplamı testin toplam puanını vermektedir. Önce öğrencilerin toplam puanları elde edilmiştir. Araştırma sürecinde, araştırmanın amacı doğrultusunda kullanılan ölçme aracının uygulama işlemleri tamamlandıktan sonra, elde edilen veriler üzerinde, t Testi ve Varyans Analizi uygulanmıştır. Uygulanan varyans analizi sonucunda ortaya çıkan anlamlı farkın kaynağını bulmak için Tukeys HSD Testi uygulanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, araştırmanın genel amacı çerçevesinde, farklı sosyoekonomik düzeylerde okulöncesi eğitimi alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişimlerine ilişkin olarak Peabody Resim-Kelime Testi ile toplanan verilerin istatistiksel çözümleri, elde edilen bulgular ve bunların yorumuna yer verilmiştir.

Okulöncesi Eğitimi Alanın Öğrencilerin Dil Gelişimine Etkisi

Okulöncesi eğitimi alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin Peabody Resim-Kelime Testi ile ölçülen dil gelişim düzeylerine ilişkin puanlarının ortalama, standart sapma ve t Testi sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Okulöncesi Eğitimi Alan ve Almayan İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Bağımsız Örneklemeler İçin t Testi Sonuçları

Okulöncesi Eğitimi	N	\bar{X}	ss	sd	t
Alan	120	69.43	8.34	238	4.86*
Almayan	120	63.72	9.80		

* p < .01 düzeyinde anlamlı.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, araştırma gruplarının Peabody Resim-Kelime Testi ile ölçülen dil gelişimi puanlarının aritmetik ortalaması; okulöncesi eğitimi alan grup için 69.43 ve okulöncesi eğitimi almayan grup için ise 63.72 olarak bulunmuştur. Araştırma gruplarına uygulanan t Testi sonucunda da, hesaplanan t Testi değeri ise 4.86 olarak saptanmıştır. Bu sonuç; iki grup arasında okulöncesi eğitim alan grup lehine anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Bu durum, okulöncesi eğitimi alanın dil gelişiminde etkisi olduğunu destekler niteliktedir.

Sosyoekonomik Düzeyin Öğrencilerin Dil Gelişimine Etkisi

Araştırma kapsamına giren öğrencilerin sosyoekonomik düzeylerine göre Peabody Resim-Kelime Testinden almış oldukları toplam puanlara ilişkin istatistikî bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Sosyoekonomik Düzey	N	\bar{X}
Alt	80	60.95
Orta	80	67.49
Üst	80	71.30

Tablo 2’de görüldüğü gibi, araştırma gruplarının Peabody Resim-Kelime Testi ile ölçülen dil gelişimi puanlarının aritmetik ortalaması; alt sosyoekonomik düzey öğrencileri için 60.95; orta sosyoekonomik düzey öğrencileri için 67.49; üst sosyoekonomik düzey öğrencileri için 71.30 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin dil gelişimi puan ortalamalarında sosyoekonomik düzey yükseldikçe bir artış olduğu görülmüştür.

Farklı sosyoekonomik düzeylerdeki ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeyleri varyans analizi ile araştırılmıştır. Varyans analizi sonucunda hesaplanan F değeri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Varyans Analizi Sonuçları

Sosyoekonomik Düzey	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F
Gruplar arası	4383.91	2191.95	30.62*
Grup içi	17280.59	72.91	
Toplam	21664.50		

* $p < .01$ düzeyinde ve 2 ve 237 s.d. ile anlamlı.

Tablo 3'teki bulguların yansıttığı gibi, hesaplanan F değeri 30.62 bulunmuştur. Bu sonuç; farklı sosyoekonomik düzey gruplar arasında anlamlı farklar olduğunu göstermekte ve sosyoekonomik düzeyin dil gelişiminde etkisi olduğunu destekler niteliktedir.

Ortaya çıkan anlamlı farkın kaynağını bulmak için Tukeys HSD Testi uygulanmıştır. Uygulanan Tukeys HSD Testi sonucunda alt sosyoekonomik düzey ile orta sosyoekonomik düzey ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin ortalama farkları -6.54 ve alt sosyoekonomik düzey ile üst sosyoekonomik düzey ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin ortalama farkları -10.35 bulunmuştur. Ayrıca orta sosyoekonomik düzey ile üst sosyoekonomik düzey ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin ortalama farkları -3.81 bulunmuştur. Farklı sosyoekonomik düzey gruplar arasında üst sosyoekonomik düzey lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Yani, orta sosyoekonomik düzey ile üst sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin Peabody Resim-Kelime Testinden aldıkları dil gelişimi puanları arasındaki anlamlı fark, diğer sosyoekonomik düzeyler arasındaki farktan daha azdır. Kısaca, alt ve orta sosyoekonomik düzey ile alt ve üst sosyoekonomik düzeyler arasında daha anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Bu sonuç; özellikle, üst sosyoekonomik düzey ailelerin çocuklarına doğumdan itibaren daha özgür ve zengin uyarıcılarla dolu bir çevrede yetiştirmelerini sağlamaları, çocuklarıyla ilişkilerinin daha demokratik olması ve çocuklarına kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri ortamlar oluşturmalarının çocukların dil gelişimlerine katkısı olduğunu düşündürmektedir.

Cinsiyetin Öğrencilerin Dil Gelişimine Etkisi

Cinsiyete göre, ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeyleri, bağımsız örneklem için t Testi ile araştırılmıştır. Kız ve erkek öğrencilere uygulanan Peabody Resim-Kelime Testinden elde edilen verilere uygulanan t Testi sonucunda elde edilen sonuçlar Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Kız ve Erkek İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Bağımsız Örneklem için t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	sd	t
Kız	120	65.39	9.57	238	-1.94*
Erkek	120	67.77	9.36		

* $p < .01$ düzeyinde anlamlı.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, erkek öğrencilerin Peabody Resim-Kelime Testinden aldıkları dil gelişimi puanlarının aritmetik ortalaması 67.77; kız öğrencilerin Peabody Resim-Kelime Testinden aldıkları dil gelişimi puanlarının aritmetik ortalaması 65.39 olarak bulunmuştur. Hesaplanan t değeri ise -1.94 olarak saptanmıştır. Bu sonuç erkek öğrencilerin dil gelişimi puanları ile kız öğrencilerin dil gelişimi puanları arasında erkek öğrenciler lehine anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir.

Okulöncesi Eğitimi Alan ve Almayan Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Dil Gelişim Düzeyleri

Araştırma kapsamına giren okulöncesi eğitimi alan ve almayan farklı sosyoekonomik düzeylerdeki ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin Peabody Resim-Kelime Testinden aldıkları puanlara ilişkin istatistikî bilgiler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5'te görüldüğü gibi; araştırma gruplarının Peabody Resim-Kelime Testi ile ölçülen dil gelişimi puanlarının aritmetik ortalamaları; okulöncesi eğitimi almayan alt sosyoekonomik düzey öğrencileri için 57.92, orta sosyoekonomik düzey öğrencileri için 74.50, üst sosyoekonomik düzey öğrencileri için 68.75; okulöncesi eğitimi alan alt sosyoekonomik düzey öğrenciler için 63.97, orta sosyoekonomik düzey öğrencileri için 70.47, üst sosyoekonomik

düzey öğrencileri için 73.85 olarak bulunmuştur. Okulöncesi eğitimi almayan gruplar içerisinde dil gelişimi puanları aritmetik ortalaması en yüksek grup orta sosyoekonomik düzey öğrencileridir. Okulöncesi eğitimi alan gruplar içerisinde ise aritmetik ortalaması en yüksek grup üst sosyoekonomik düzey öğrencileridir.

Tablo 5. Sosyoekonomik Düzeye Göre Okulöncesi Eğitimi Alan ve Almayan Öğrencilerin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Sosyoekonomik Düzey		N	\bar{X}	ss
ALMAYAN	Alt	40	57.92	8.89
	Orta	40	74.50	9.41
	Üst	40	68.75	8.01
ALAN	Alt	40	63.97	9.05
	Orta	40	70.47	7.19
	Üst	40	73.85	5.22

Ayrıca okulöncesi eğitimi alan ve almayan farklı sosyoekonomik düzeylerdeki öğrencilerin dil gelişim düzeyleri varyans analizi ile araştırılmıştır. Varyans analizi sonucunda hesaplanan F değeri Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Okulöncesi Eğitimi Alan ve Almayan Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
SED	4383.91	2	2191.95	33.49*
OÖEA	1955.10	1	1955.10	29.87*
ED*OÖEA	11.16	2	5.58	0.09
Hata	15314.10	234	65.45	
Toplam	21664.5	239		

* p< .01 düzeyinde anlamlı.

Tablo 6’da görüldüğü gibi, hesaplanan F değerleri sosyoekonomik düzey için 33.49; okulöncesi eğitimi alıp almama için 29.87; sosyoekonomik düzey ve okulöncesi eğitimi alıp-almama etkileşimi için 0.09 olarak bulunmuştur. Bu sonuç; sosyoekonomik düzey ve okulöncesi eğitimi alıp-almama faktörleri bakımından gruplar arasında anlamlı farklar olmasına rağmen, sosyoekonomik düzeyin okulöncesi eğitimi alıp-almama ile etkileşimine dayalı olarak oluşan grupta anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Bu durumda çocukların dil gelişimi üzerinde, sosyoekonomik düzeyin okulöncesi eğitimi alıp-almama ile etkileşimine dayalı bir ortak etkinin söz konusu olmadığı söylenebilir.

Sosyoekonomik düzey ve okulöncesi eğitimi alıp-almama bakımından ortaya çıkan anlamlı farkın kaynağını bulmak için Tukeys HSD Testi uygulanmıştır. Tukey HSD Testine göre okulöncesi eğitimi almayan alt sosyoekonomik düzeydeki öğrenciler ile orta sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin ortalama farkları -6.57 ve okulöncesi eğitimi almayan alt sosyoekonomik düzeydeki öğrenciler ile üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin ortalama farkları -10.82 bulunmuştur. Okulöncesi eğitimi almayan orta sosyoekonomik düzeydeki öğrenciler ile okulöncesi eğitimi almayan üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin ortalama farkları -4.25 bulunmuştur. Elde edilen bu değerler okulöncesi eğitimi almayan alt sosyoekonomik düzeydeki öğrenciler ile orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin dil gelişim puanları arasında anlamlı farklar bulunduğunu, ancak orta sosyoekonomik düzeydeki öğrenciler ile üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin dil gelişim puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir.

Ayrıca, okulöncesi eğitimi alan alt sosyoekonomik düzeydeki öğrenciler ile orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin dil gelişim puanları arasında anlamlı farklar bulunduğu, ancak orta sosyoekonomik düzeydeki öğrenciler ile üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin dil gelişim puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür.

Okulöncesi Eğitimi Alan ve Almayan Birinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Dil Gelişim Düzeyleri

Araştırma kapsamına giren okulöncesi eğitimi alan ve almayan kız ve erkek öğrencilerin Peabody Resim-Kelime Testinden almış oldukları toplam puanlara ilişkin istatistikî bilgiler Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Okulöncesi Eğitimi Alan ve Almayan Kız ve Erkek Öğrencilerin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Okulöncesi Eğitimi	Cinsiyet	N	\bar{X}	ss
Almayan	Kız	60	62.07	8.97
	Erkek	60	65.38	10.37
Alan	Kız	60	68.72	9.04
	Erkek	60	70.15	7.59

Tablo 7’de görüldüğü gibi, okulöncesi eğitimi almayan kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 62.07, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması 65.38; okulöncesi eğitimi alan kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 68.72, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması ise 70.5 olarak bulunmuştur. Bu sonuca göre, erkek öğrencilerin dil gelişimi puanlarının aritmetik ortalamalarının kız öğrencilere göre ve okulöncesi eğitimi alan öğrencilerin dil gelişimi puanlarının aritmetik ortalamalarının okulöncesi eğitimi almayan öğrencilere göre biraz daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Okulöncesi eğitimi alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre dil gelişim düzeylerine ilişkin ortalamalar arasında anlamlı bir fark olup olmadığı varyans analizi ile araştırılmıştır ve hesaplanan F değerleri Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Okulöncesi Eğitimi Alan ve Almayan Kız ve Erkek İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
CİNSİYET	338.44	1	338.44	4.13*
OÖEA	1955.10	1	1955.10	23.88**
CİNSİYET*OÖEA	53.20	1	53.20	0.65
Hata	19317.75	236	81.85	
Toplam	21664.5	239		

* p< .05 düzeyinde anlamlı.

** p<.01 düzeyinde anlamlı.

Tablo 8’de de görüldüğü gibi hesaplanan F değerleri, cinsiyet 4.13; okulöncesi eğitimi alıp-almama 23.88; cinsiyet ile okulöncesi eğitimi alıp-almama etkileşimi ise 0.65 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, okulöncesi eğitimi alıp-almama ve cinsiyet bakımından anlamlı farklar bulunmasına rağmen, cinsiyetin okulöncesi eğitimi alıp-almama ile etkileşimine dayalı olarak oluşan grupta anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir. Bu sonuca göre dil gelişimi üzerinde, cinsiyetin okulöncesi eğitimi alıp-almama ile etkileşimine dayalı bir ortak etkinin söz konusu olmadığı söylenebilir (F=.65, p=0.2). Öztürk (1995) ve Kefi’nin (1999) araştırma sonuçları da, okulöncesi eğitimi alan-almayan kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark olmadığını destekler niteliktedir.

Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Dil Gelişim Düzeyleri

Araştırma kapsamına giren farklı sosyoekonomik düzeylerde kız ve erkek öğrencilerin Peabody Resim-Kelime Testinden almış oldukları toplam puanlara ilişkin istatistiki bilgiler Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9’da görüldüğü gibi; farklı sosyoekonomik düzeylerdeki kız ve erkek öğrencilerin Peabody Resim-Kelime Testi ile ölçülen dil gelişimi puanlarının aritmetik ortalamaları; alt sosyoekonomik düzey erkek öğrencileri için 62.25, orta sosyoekonomik düzey erkek öğrencileri için 67.90, üst sosyoekonomik düzeydeki erkek öğrencileri için 73.15; alt sosyoekonomik düzey kız öğrencileri için 59.65, orta sosyoekonomik düzey kız öğrencileri için 67.07, üst sosyoekonomik düzey kız öğrencileri için 69.45 olarak bulunmuştur. Peabody Resim-Kelime Testinden aldıkları dil gelişim puanları aritmetik ortalaması en yüksek grup üst sosyoekonomik düzeydeki erkek öğrencilerdir. En düşük grup alt sosyoekonomik düzeydeki kız öğrencilerdir.

Tablo 9. Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki Kız ve Erkek İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Cinsiyet	Sosyoekonomik Düzey	N	\bar{X}	ss
ERKEK	Alt	40	62.25	8.88
	Orta	40	67.9	9.07
	Üst	40	73.15	6.74
KIZ	Alt	40	59.65	9.87
	Orta	40	67.07	8.72
	Üst	40	69.45	7.23

Farklı sosyoekonomik düzeylerdeki ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeylerinin ortalamaları arasında cinsiyet açısından anlamlı bir fark olup olmadığı varyans analizi ile araştırılmıştır. Varyans analizi sonucunda hesaplanan F değerleri Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki Kız ve Erkek İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
CİNSİYET	338.44	1	338.44	4.70*
SED	4383.91	2	2191.95	30.43**
SED*CİNSİYET	84.17	2	42.09	0.58
Hata	16857.98	234	72.04	
Toplam	21664.5	239		

* $p < .05$ düzeyinde anlamlı.

** $p < .01$ düzeyinde anlamlı.

Tablo 10'da görüldüğü gibi, araştırma gruplarından elde edilen verilere uygulanan varyans analizi sonucunda; sosyoekonomik düzey ve cinsiyet bakımından anlamlı farklar bulunmasına rağmen cinsiyetin sosyoekonomik düzey ile etkileşimine dayalı olarak oluşan grupta anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu durumda dil gelişimi üzerinde, cinsiyetin sosyoekonomik düzey ile etkileşimine dayalı bir ortak etkinin söz konusu olmadığı söylenebilir.

Sosyoekonomik düzey ve cinsiyet faktörleri bakımından ortaya çıkan anlamlı farkın kaynağını bulmak için Tukeys HSD Testi uygulanmıştır. Tukey HSD Testine göre alt sosyoekonomik düzeydeki erkek öğrenciler ile orta sosyoekonomik düzeydeki erkek öğrencilerin ortalama farkları -5.65 ve üst sosyoekonomik düzeydeki erkek öğrencilerin ortalama farkları -10.90 , orta sosyoekonomik düzey ile üst sosyoekonomik düzeydeki erkek öğrencilerin ortalama farkları -5.25 bulunmuştur. Tukeys HSD Testi ile elde edilen sonuçlara göre; erkek öğrenciler arasında Peabody Resim-Kelime Testinden aldıkları dil gelişim puanları aritmetik ortalaması bakımından en fazla fark alt sosyoekonomik düzey ile üst sosyoekonomik düzey arasındadır. En az fark ise orta sosyoekonomik düzey ile üst sosyoekonomik düzey arasındadır.

Aynı şekilde, kız öğrenciler arasında en fazla fark alt sosyoekonomik düzey ile üst sosyoekonomik düzey arasındadır. Ancak üst ve orta sosyoekonomik düzeydeki kız öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Okulöncesi Eğitimi Alan ve Almayan Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Dil Gelişim Düzeyleri

Araştırma kapsamına giren farklı sosyoekonomik düzeylerde okulöncesi eğitimi alan ve almayan kız ve erkek öğrencilerin Peabody Resim-Kelime Testinden almış oldukları toplam puanlara ilişkin istatistiksel bilgiler Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki Kız ve Erkek İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

	CİNSİYET	N	\bar{X}	ss
OÖ. EĞT.ALAN ALT SED	ERKEK	20	65.05	7.84
	KIZ	20	62.90	1.20
OÖ. EĞT.ALMA YAN ALT SED	ERKEK	20	59.45	9.16
	KIZ	20	56.40	8.58
OÖ. EĞT.ALAN ORTA SED	ERKEK	20	70.35	6.85
	KIZ	20	70.60	7.68
OÖ. EĞT.ALMA YAN ORTA SED	ERKEK	20	65.45	10.44
	KIZ	20	63.55	8.42
OÖ. EĞT.ALAN ÜST SED	ERKEK	20	75.05	4.21
	KIZ	20	72.65	5.92
OÖ. EĞT.ALMA YAN ÜST SED	ERKEK	20	71.25	8.24
	KIZ	20	66.25	7.13

Tablo 11’de görüldüğü gibi; farklı sosyoekonomik düzeylerde okulöncesi eğitimi alan ve almayan kız ve erkek öğrencilerin Peabody Resim-Kelime Testi ile ölçülen dil gelişimi puanlarının aritmetik ortalamaları; okulöncesi eğitimi alan alt sosyoekonomik düzey erkek öğrenciler için 65.05, kız

öğrenciler için 62.90; okulöncesi eğitimi almayan alt sosyoekonomik düzey erkek öğrenciler için 59.45, kız öğrenciler için 56.40; okulöncesi eğitimi alan orta sosyoekonomik düzey erkek öğrenciler için 70.35, kız öğrenciler için 70.60; okulöncesi eğitimi almayan orta sosyoekonomik düzey erkek öğrenciler için 65.45, kız öğrenciler için 63.55; okulöncesi eğitimi alan üst sosyoekonomik düzey erkek öğrenciler 75.05, kız öğrenciler için 72.65; okulöncesi eğitimi almayan üst sosyoekonomik düzey erkek öğrenciler için 71.25, kız öğrenciler için 66.25 olarak bulunmuştur. Dil gelişimi puanları aritmetik ortalaması bakımından en yüksek grup okulöncesi eğitimi alan üst sosyoekonomik düzeydeki erkek öğrencilerdir. En düşük grup ise okulöncesi eğitimi almayan alt sosyoekonomik düzeydeki kız öğrencilerdir. Sosyoekonomik düzey arttıkça puanların arttığı, okulöncesi eğitimi alan grubun dil gelişimi puanları aritmetik ortalamasının almayanlara göre daha yüksek olduğu ve erkek öğrencilerin dil gelişimi puanları aritmetik ortalamasının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu da açıkça görülmektedir.

Okulöncesi eğitimi alan ve almayan farklı sosyoekonomik düzeylerdeki ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeyleri arasında cinsiyet açısından anlamlı bir fark olup olmadığı varyans analizi ile araştırılmıştır. Varyans Analizi sonucunda hesaplanan F değerleri Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Okulöncesi Eğitimi Alan ve Almayan Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki Kız ve Erkek İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
CINSİYET	338.44	1	338.44	5.20*
SED	4383.91	2	2191.95	33.70**
OÖEA	1955.10	1	1955.10	30.06**
CINSİYET * SED	84.17	2	42.09	0.65
CINSİYET * OÖEA	53.20	1	53.20	0.82
SED * OÖEA	11.16	2	5.58	0.08
CINSİYET * SED * OÖEA	7.76	2	3.88	0.06
Hata	14830.75	228	65.05	
Toplam	21664.49	239		

* p< .05 düzeyinde anlamlı.

** p< .01 düzeyinde anlamlı.

Tablo 12’de görüldüğü gibi, uygulanan varyans analizi sonucunda, sosyoekonomik düzey, okulöncesi eğitimi alıp-almama ve cinsiyet bakımından gruplar arasında anlamlı farklar bulunmasına rağmen cinsiyetin sosyoekonomik düzey ve okulöncesi eğitimi alıp-almama ile etkileşimine dayalı olarak oluşan grupta anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu durumda çocuğun dil gelişimine, cinsiyet, sosyoekonomik düzey ve okulöncesi eğitimi alıp-almama etkileşimine dayalı bir ortak etkinin söz konusu olmadığı söylenebilir.

Sonuç

Araştırmanın genel amacı doğrultusunda okulöncesi eğitimi alan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okulöncesi eğitimi almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerine göre Peabody Resim-Kelime Testinden aldıkları dil gelişim puanları ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle, okulöncesi eğitimi alan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişimlerinin okulöncesi eğitimi almayan öğrencilere göre daha iyi olduğu ve okulöncesi eğitimi almanın dil gelişimini olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Ayrıca, farklı sosyoekonomik düzeylere göre; ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişimleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Üst sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin dil gelişimi puanları, alt sosyoekonomik düzey ve orta sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin dil gelişimi puanlarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca, çocuğun içinde bulunduğu sosyoekonomik düzey arttıkça dil gelişim puanlarında artış olduğu gözlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda sosyoekonomik düzeyin dil gelişiminde etkili olduğu söylenebilir.

Cinsiyete göre de, kız ve erkek ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim puanları arasında erkek öğrenciler lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu durumda, cinsiyetin dil gelişiminde etkili olduğu söylenebilir.

Sosyoekonomik düzey ve okulöncesi eğitimi alıp-almama bakımından öğrencilerin dil gelişim puanları arasında anlamlı farklar bulunmasına rağmen; sosyoekonomik düzeyin okulöncesi eğitimi alıp-almama ile etkileşimine dayalı olarak oluşan grupta öğrencilerin dil gelişim puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür.

Okulöncesi eğitimi alıp-almama ve cinsiyet bakımından öğrencilerin dil gelişim puanları arasında anlamlı farklar bulunmasına rağmen, cinsiyetin okulöncesi eğitimi alıp-almama ile etkileşimine dayalı olarak oluşan grupta

öğrencilerin dil gelişim puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür. Bu durumda cinsiyetin okulöncesi eğitimi alıp-almama ile etkileşimine dayalı bir ortak etkinin söz konusu olmadığı söylenebilir.

Sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet bakımından öğrencilerin dil gelişim puanları arasında anlamlı farklar bulunmasına rağmen cinsiyetin sosyoekonomik düzey ile etkileşimine dayalı olarak oluşan grupta öğrencilerin dil gelişim puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür. Bu durumda cinsiyetin sosyoekonomik düzey ile etkileşimine dayalı bir ortak etkisinin söz konusu olmadığı söylenebilir.

Sosyoekonomik düzey, okulöncesi eğitimi alıp-almama ve cinsiyet bakımından öğrencilerin dil gelişim puanları arasında anlamlı farklar bulunmasına rağmen; cinsiyetin sosyoekonomik düzey ve okulöncesi eğitimi alıp-almama ile etkileşimine dayalı olarak oluşan grupta öğrencilerin dil gelişim puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür. Bu durumda cinsiyetin sosyoekonomik düzey ve okulöncesi eğitimi alıp-almama ile etkileşimine dayalı bir ortak etkisinin söz konusu olmadığı söylenebilir. Bu durumda okulöncesi eğitimi alan ve almayan farklı sosyoekonomik düzeylerdeki ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeyleri arasında cinsiyet açısından fark olmadığı söylenebilir.

Öneriler

Okulöncesi eğitimi, çocukların zihinsel, duygusal, sosyal ve dil gelişimi üzerinde çok olumlu etkileri olan önemli bir eğitim sürecidir. Bu nedenle okulöncesi eğitimi, Türkiye genelinde yaygınlaştırılmalı ve okulöncesi eğitimi yaygınlaştırabilmek için toplumu ve aileleri bilinçlendirmek gerekmektedir. Bu nedenle, Ev Merkezli Okulöncesi Eğitimi Programları, Ana-Baba Okulları, radyo ve televizyon programları, panel, seminer gibi çeşitli programlar hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversiteler tarafından okulöncesi eğitiminin önemini vurgulamaya yönelik çeşitli araştırmalar yapılmalı ve özellikle de anababalara yönelik seminer ve konferanslar düzenlenmelidir.

Okulöncesi eğitimi almanın dil gelişimi üzerinde olumlu bir etkisi olduğuna göre; okulöncesi eğitimi programlarının içeriği dil gelişimine yönelik çeşitli etkinliklerle daha da zenginleştirilmelidir.

Özellikle, şartları elverişsiz çevrelerde okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılması için gerek Milli Eğitim Bakanlığı ve Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü ve sivil toplum örgütleri tarafından acilen önlemler alınması gerekmektedir.

Ayrıca, okulöncesi eğitimi almadan ilköğretim birinci sınıfa başlayan ve dil gelişimi bakımından gerilik gösteren çocukların okul başarısının da düşük olduğu çeşitli araştırmalarla saptanmıştır. Özellikle de, şartları elverişsiz çevrelerden gelen çocukların ilköğretimden en iyi düzeyde faydalanabilmeleri için, sınıf öğretmenleri tarafından dil gelişimi geri olan çocuklar belirlenmeli ve dil gelişimini ilerletmeye yarayan çeşitli etkinlikler uygulanmaya çalışılmalıdır. Bunun için velilerle de işbirliği yapılarak, evde çocukların dil gelişiminin olumlu yönde gelişmesini sağlayacak etkinliklere de yer verilebilir. Örneğin, kitap okuma, hikaye anlatma gibi etkinliklerin veliler tarafından gerçekleştirilmesi istenebilir.

Okulöncesi eğitimi öğretmeni yetiştiren Eğitim Fakülteleri Lisans Programlarında; Türkçe ile ilgili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Konuşma ve Yazma Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı gibi derslerde okulöncesi eğitimi öğretmeni olacak öğretmen adaylarının kendi diline hakim olan ve doğru konuşan öğretmenler olarak yetiştirmelerine daha çok önem verilmesi gerekmektedir.

Okulöncesi eğitim kurumlarındaki genel sınıf ortamının, bu ortamda yer alan ilgi köşeleri ve kullanılan materyallerin, çocukların dil gelişimlerini olumlu yönde etkilediği düşünülerek en uygun şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Okulöncesi eğitim kurumlarında verilen eğitimin daha etkin olabilmesi için, aile ile işbirliği yapılması gerekmektedir. Öğretmenler, aile ile sürekli işbirliği yapmalı ve çocuğun gelişimini aileye bildirmelidir. Ayrıca, aileler çocuk için nasıl daha iyi bir model olunabileceği konusunda bilgilendirilmelidir.

Televizyonun çocuklar üzerindeki etkisi düşünülerek, çocuklara evde ve okulöncesi eğitim kurumlarında sadece çocukların sözcük dağarcıklarını geliştirebilecek, dil ve kavram gelişimini sağlayabilecek ve telaffuzun doğru kullanıldığı eğitsel programların izlettirilmesi gerekmektedir. Televizyon ve videoda çocuklara uygun olmayan ve dilin yanlış kullanıldığı hatta argo kullanıldığı magazin programlarının izlettirilmemesi gerekmektedir. Bunun için anaokulu öğretmenleri ve özellikle anababalar, çocuklarına program izletmekte seçici olmalıdırlar. Ayrıca, çocuklarına daha fazla zaman ayırarak ve bu zamanı kitap okuyarak, öykü anlatarak, oyun oynayarak geçirmelerinin çocuklarının dil gelişimlerine ve diğer gelişimlerine katkısı çok büyük olacaktır.

Kaynakça

Aksan, D. Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 439, 2. Baskı, Özkan Matbaacılık, 2000.

- Alpay, M. Çocuk Kitaplarının Okulöncesi Dönemde Dil Gelişimine Etkisi ve Okul Döneminde Okul Başarısına Katkısı. Ya-Pa 5. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri Kitapçığı. Antalya: Ya-Pa Yayınları. 1988.
- Anlar, B. İlk Altı Yaşta Dil Gelişimi Anne Baba Eğitimi ve Cinsin Etkisi, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 1983.
- Başal, H. A. Okulöncesi Eğitime Giriş. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi. 1998.
- Bekman, S. Çok yönlü Okulöncesi Eğitimi ve Çocuk Gelişimi, Anne Eğitimi Projesi. Ya-Pa 4. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri Kitapçığı. Ankara: Ya-Pa Yayınları. 1986.
- Bilir, Ş. ve S. Bal. Kütahya İl Merkezinde Anaokuluna Giden ve Gitmeyen 4-6 Yaşlar Arasındaki Çocukların Kullandıkları İfadelerin Sözdizimi Yönünden İncelenmesi. Ya-Pa 6. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri Kitapçığı. İstanbul: Ya-Pa Yayınları. 1989.
- Binbaşıoğlu, C. Gelişim Psikolojisi-Gelişim Süreçleri ve Eğitim İlkeleri. Ankara: 5. Basım. 1990.
- Davaslıgil, Ü. Farklı Sosyoekonomik ve Kültürel Çevrelerden Gelen Birinci Sınıf Çocuklarının Dil Gelişimine Okulun Etkisi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi. 1985.
- Duman, F. N. Korunmaya Muhtaç Dört Yaş Çocuklarında Okulöncesi Hedeflerine Yönelik Zenginleştirilmiş Program Uygulaması (Pilot Çalışma). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara. 1986.
- Ege, P. Çocuklarda Dil Bozuklukları ve Okul Başarısı. Özel Eğitim Dergisi. Cilt:1, Sayı:4, 3-9. 1994.
- Erkan, P. Sosyo-ekonomik ve Eğitim Düzeyleri Farklı Olan Ailelerin 48-60 Aylar Arasındaki Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1990.
- Ertuğ, A. Çocuk Bakım Yurtlarında Yaşayan 5-6 Yaş Çocuklarıyla Ailelerinin Yanında Yaşayan 5-6 Yaş Çocuklarının Dil Gelişimlerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 1981.
- Gönen, M. Çocuğun Gelişiminde Okulöncesi Eğitimin Önemi. III. Okulöncesi Eğitimi Dergisi. Yıl:22, Sayı: 39. 1990.
- Johnston, R.P. Social Class And Grammatical Development. A Comparison of The Speech of Five Years Olds From Middle And Working Class Backgrounds, Language and Speech, 20(4): 317-324. 1977.
- Kantemir, E. Çocukta Dilin Gelişimi. Okulöncesi Eğitimi Dergisi. Yıl:10, Sayı:16: 23-24, Ayyıldız Matbaası. 1978.

- Karacan, E. Çocuklarda Dilin Gelişimini Etkileyen Faktörler. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi. (Temmuz 2000). 30 Eylül 2001. <<http://www.ttb.org.tr/STED/sted0700/6.html>>
- Kefi, S. Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 36–72 Aylık Öğrencilerin Dil Gelişimi Düzeylerine Bu Kurumlarda High/Scope Modeli Eğitim Almalarıyla Klasik Model İle Eğitim Almalarının Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Kök, M. İşitme Özürlüler okulundaki Öğrencilerin Normal Okuldaki Öğrencilerle Yaş, Cinsiyet, Yatılı-Gündüzlü Durumlara Göre Sözcük Dağarcıklarının Karşılaştırılması. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:2, Cilt: 2: 96–102, 1991.
- Öner, N. Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler, Bir Başvuru Kaynağı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, Birinci Basım, 1994.
- Öztürk, H. Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Giden ve Gitmeyen İlkokul Birinci Sınıf Öğrencilerinin Alıcı ve İfade Edici Dil Düzeyleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1995.
- Seçilmiş, S. Anaokuluna Giden ve Gitmeyen Erken Çocukluk Dönemindeki Çocukların Dil Gelişimi İle İlgili Becerilerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. 1996.
- Şahin, N. ve A. Aksu. Çocukla İletişim ve Dil Gelişimi. TRT Çocuk Yayınları Semineri İçinde. Ankara: Program Planlama Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 8, Seminer Dizisi: 2, Can Matbaa. 1980.
- Tazebay, A. İşitme Özürlülerde Sözcük Dağarcığının Saptanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara. 1978
- Tokol, O. Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Etmeyen 3-6 Yaş Çocuklarının Gelişim Özellikleri ve Anne-Baba Tutumlarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1996.
- Tunç, A. Okulöncesi Döneminde Eğitimin Yeri ve Önemi. Ya-Pa 4. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri Kitapçığı. Ankara: Ya-Pa Yayınları. 1974.
- Ural, M. Ülkemizde Okulöncesi Döneminde Eğitimin Yeri ve Önemi. Ya-Pa 4. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri Kitapçığı. Ankara: Ya-Pa Yayınları. 1986.
- Yinesor, E. Yuvanın Dil Gelişimine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü. 1989.